

YAPON VƏ AZƏRBAYCAN NƏSRİNDƏ MAGİK REALİZM
(Haruki Murakaminin “Sahildə Kafka” və Zahid Sarıtorpağın “Qarğa marşrutu” romanları əsasında)

İlahə Əhmədova

Azərbaycan ədəbiyyatı tarixi kafedrasının doktorantı
Bakı Dövlət Universiteti, Azərbaycan
E-mail: akhmadovailaha@gmail.com

<https://doi.org/10.59849/iscapltmt.2024.115>

Xülasə. Məqalədə son yüz ildə yaranan dünya ədəbiyyatında yeni və qeyri-adi bir üslub kimi yayılan magik realizm ədəbi istiqamətinə, adət edildiyi kimi, hər hansısa bir latın-amerikan mənşəli əsər fonunda deyil, tamamilə fərqli bir rəqəsdən nəzər salınmışdır. Müasir yapon ədəbiyyatının dünyaca məşhur nümayəndəsi Haruki Murakaminin “Sahildə Kafka” romanı ilə Azərbaycan nəsrinin özünəməxsus və maraqlı nümayəndəsi Zahid Sarıtorpağın “Qarğa marşrutu” romanının komparativistik təhlili şəklində təqdim olunan məqalədə bu iki əsərdəki oxşar və fərqli cəhətlər aşkara çıxarılmışdır. Burada olduqca çətin mövzu və süjet xəttinə malik “Sahildə Kafka” əsərinin yapon magik realizmini hansı dərəcədə əks etdirdiyi və özündə daha hansı ağılasığmaz məqamları gizlətdiyi araşdırılmış, “Qarğa marşrutu” romanındakı mistik detallar və fəvqəladə hadisələr vasitəsilə mövcud cəmiyyətin real vəziyyəti, insanların əsl xisləti təhlil obyektinə çevrilmişdir.

Açar sözlər: yapon nəsi, Azərbaycan nəsi, Haruki Murakami, Zahid Sarıtorpaq, magik realizm, komparativistika

Magical realism in Japanese and Azerbaijani prose
*(Based on novels “Kafka on the Shore” by Haruki Murakami and
“The Crow’s Route” by Zahid Sarıtorpag)*

Ilaha Ahmadova

Phd candidate of the Department of History of Azerbaijani Literature
Baku State University, Azerbaijan
E-mail: akhmadovailaha@gmail.com

Abstract. This article examines the literary direction of magical realism, which emerged in the last hundred years and spread as a new and unusual style in world literature, not against the backdrop of a Latin American work, as is customary, but from a completely different perspective. The article, which is presented as a comparative analysis of the novel “Kafka on the Shore” by Haruki Murakami, a world-famous representative of modern Japanese literature, and the novel “The Crow’s Route” by Zahid Sarıtorpag, a unique and interesting representative of Azerbaijani prose, reveals the similarities and differences in these two works. Here, it is examined to what extent the work “Kafka on the Shore” with its extremely difficult theme and plot line reflects Japanese magical realism and what other unimaginable moments it hides, and through the mystical details and extraordinary events in the novel “The Crow’s Route”, the real state of the current society and the true nature of people become the object of analysis.

Keywords: Japanese prose, Azerbaijani prose, Haruki Murakami, Zahid Sarıtorpag, magical realism, comparativistics

Magik realizm nümunələrində qeyri-adiliklər öz həllini gözləyən problemlər kimi deyil, həyatın bir parçası kimi təqdim olunur. Bu ədəbi istiqamətdə reallıq modern, magiklik isə qeyri-modern əhəmiyyət daşıyır. Realizm burada manipulyasiya/kamuflyajedicilə funksiya kimi çıxış edir. Bu məqalədə təhlil obyektinə çevrilmiş iki magik realizm nümunəsi tərkibindəki mistika ilə yanaşı sətiraltı psixoloji məqamlarla da zəngindir.

Dünyanın bir çox ölkələrində sevilərək oxunan məşhur yapon yazıçı Haruki Murakaminin dəst-xəti digər həmkarlarından xeyli seçilir. Otuz yaşından sonra, qəfil ürəyində bərq vurmuş roman yazmaq eşqini o özü bu sözlərlə ifadə etmişdir: “Yaxşı bir kitab əlinizə düşsə, onu oxumağa davam edərdiniz, düzdür? Mən də əlimdən yaxşı kitablar çıxdığını gördüyüm üçün yazmağa davam etdim” [13].

Müasir Azərbaycan ədəbiyyatının özünəməxsus nümayəndələrindən biri isə Zahid Sarıtorpaqdır. Yaradıcılığa poeziya ilə başlamış, yapon həmkarı Murakami kimi tərcümə sahəsində də dəyərli işlərə imza atmış yazıçının nəsr əsərləri xüsusilə diqqəti cəlb edir. Romanları və povestlərini magik realizm üslubunda yazan müəllifin dilindəki koloritin əks etdirildiyi bu fikirləri tamamilə doğru hesab etmək olar: “Ümumxalq dilinə xas zənginlik, nitqdən, fikirdən kənarda qalıb işləklilik səviyyəsini azaltmış frazemlər, bütöv cümlə konstruksiyaları, hər kəlməsi geniş sosial epoxanı ifadə edən deyimlər onun qələmində, üslubunda geri qayıdır, vətəndaşlıq hüququnu bərpa edir. ...Onun bədii dili Azərbaycan tarixinin bir parçasına çevrilir. Tarixi faktın təsdiqi dilimizə məxsus dialektoloji, arxaik və yeni leksikanın, şifahi dil sintaksisinin üzərində yazıçının “arama-tarama” işləri aparması nəticəsində başa gəlir. Dil üzərində bu cür işləmək əsərin mütaliəsini asanlaşdırır, təhkiyənin dinamikliyini artırır” [8].

Haruki Murakaminin “Sahildə Kafka” romanı unikal magik realizm nümunəsi kimi

Haruki Murakami 「村上春樹」 tərəfindən qələmə alınmış əksər əsərlərin sərlövhəsi qəribə, özləri isə finalsızdır. Süjet xəttində yazıçının öz həyatının, dünyagörüşünün, Yaponiya mədəniyyətinin izlərinə tez-tez rast gəlmək olur [1]. O, hal-hazırkı gerçəkliyə aid olmayan bir şeyi oxucuya son dərəcə təsiredici bir gerçəkliklə təqdim edə bilmək mövzusunda ustadır.

Böyük Britaniyanın qocaman qəzeti “The Guardian”a verdiyi reportajdan birində Murakami yazmış olduğu kitabların, əsasən, qarışıq dövrlərdən keçən ölkələrdə məşhurlaşdığını söyləmişdi. Məsələn, Sovet rejiminin dağıldığı 1990-cı illərin Rusiyasında və ya eyni illərdə Berlin divarlarının yıxıldığı Almaniya da onun əsərləri olduqca çox oxunurdu. Həmin dövrlərdə sözügedən yerlərdəki əhalinin ciddi fikir ayrılığı, ümumi bir xaos vardı. Bəlkə də yazıçının qələm nümunələrindəki sürreal ab-hava, mistik mühit mövcud olan çətin və gərgin real vəziyyətdən uzaqlaşmaq üçün bir ümid rolunu oynayır [2].

Murakaminin “Sahildə Kafka” 「海辺のカフカ」 (“Umibe no Kafuka”) romanı 2002-ci ildə işıq üzü görmüş, qısa zaman ərzində dünyada bestsellerə çevrilmişdir. 2005-ci ildə “New York Times” tərəfindən “İlin 10 ən yaxşı romanı” arasında seçilmiş, 2006-cı ildə Dünya Fantaziya Mükafatına və Frans Kafka Mükafatına layiq görülmüşdür.

Romanda magik detal – sərhəd məfhumudur. Bu kitab sərhədlərin və sərhədsizliyin kitabıdır. Burada süjetin özü yox, onun sətiraltı mənası əsas rol oynayır. Bəzən elə səhnələr, epizodlarla üzləşirik ki, onların heç nəyə aidiyyəti olmur, tamamilə yararsız kimi görünür. Sanki yazıçı sadəcə bu cür yazmaq istəyibmiş kimi nəyi necə istəyirsə, o cür də yazır, özünə tam rahatlıq verir. Bu, ədəbi azadlığın əbədi rəmzi və özünəxaslıq göstəricisidir. Lakin yazıçının da qeyd etdiyi kimi, bu romanı bir neçə dəfə oxuyandan sonra bütün detallar öz yerini tapır.

Mənanın itməməsi üçün romanın süjetini diqqətlə izləmək lazımdır. Romanda heç bir suala sadə cavab yoxdur, hər hansısa bir nəticəyə gəlmək üçün mütləq diqqətlə mütaliəni davam etdirmək gərəkdir. Əldə olunan cavablar isə onsuz da psixoloji yüklü olacaqdır.

Qəhrəmanın həyat yolu oxucudan asılıdır və oxucunun mütaliəsi ilə paralel irəliləyir; oxunmuş səhifələrin sayı artdıqca, mövzuya hakimlik bir o qədər dərinləşir. Romanda detektiv detallar, qeyri-

normal başlayıb daha betər anlaşılmazlıqla bitən hadisələr mövcuddur. Lakin bununla bərabər, kitabda ciddi şəkildə mədəniyyətə çağırış vardır: musiqiyə, incəsənətə, kitablara meyillilik və yazıboxumağın vacibliyi dəfələrlə, müxtəlif yerlərdə vurğulanır. Həmçinin roman boyunca qadın haqları, heyvanlara mərhəmət, gender bərabərliyi və s. kimi bəzi vacib məsələlərə incə və sətiraltı şəkildə toxunulur [4].

Murakaminin “Sahildə Kafka” romanı lap körpə ikən onu tərk edən və indi heç xatırlamadığı bacısı ilə anasını axtarmaq və yeni həyata başlamaq üçün on beş yaşı tamam olan gün (Yaponiyada həyata atılmaq yaşı on beşdir) Tokiodakı evindən uzağa, cənub bölgəsindəki Şikoku Takamatsu şəhərinə gedən Kafka Tamura adlı yeniyetmə oğlanın hekayəsindən bəhs edir. Kafka atasının ona dayanmadan aşılacağı “edipal kəhanətdən” qaçmaq, həm də öz şəxsiyyətini, kimliyini tapmaq üçün səyahətə çıxır və Takamatsu şəhərindəki özəl bir kitabxanada qalmağa başlayır. Lakin təsadüf və ya zərurət nəticəsində, o, burada anası olduğu təxmin edilən Saeki xanımı tapır və atasının söylədiyi batil inanc gerçəkləşir. Romanın sonrakı hissələrində Kafka Saeki xanım ilə münasibət quraraq atasının ölümünə görə məsuliyyət hiss etməyə başlayır və bir növ Edip faciəsindəki kralın taleyini yaşayır [3].

Ziqmund Freyd Edip kompleksinin psixoloji cəhətdən universal olduğunu iddia edərək bütün insan davranışlarının cinsəllik və ya instinktlərdən qaynaqlandığını, bunun psixikanın dinamikasında digər ehtiyaclardan daha vacib olduğunu vurğulayırdı. Edip mifinin ana ilə yaxınlıq edilib atanın öldürüldüyü yuxulara reaksiya olduğunu bildiren Freyde görə, “bu yuxular böyüklərdə iyrənc duyğulara səbəb olduğu kimi, bu mif də özlüyündə qorxu və cəzanı ehtiva edir” [5, s.298]. Kafka Tamura şəhərin məşhur heykəltaraşlarından biri olan atasının bu öngörücülüyü dilə gətirməsinin səbəbini oğlunun vasitəsilə anasından qisas almaq istəməsində görür və atasının gözündə heç bir dəyəri olmadığını düşünür: “Görünür, mən atam üçün onun əsərlərindən başqa bir şey deyildim. Onun heykəllərindən biri. Sınması və ya dağılması tamamilə atamın istəyinə bağlı olan bir şey” [10, s. 428]. Bu vəziyyət Kafkanın narahatlıq hiss etməsinə, atasından və bu kəhanətdən mümkün olduqca uzaqlara qaçmasına səbəb olur.

Edipal kəhanətin gerçəkləşəcəyindən qorxan Kafka Tamura atasını fiziki olaraq öldürə biləcəyini və anasını şüuraltından kənara ataraq xatirələrindən qurtulacağını düşünürdü, lakin bunun öz mənliliyindən imtina etməsi demək olduğunu da dərk edirdi: “Əgər beynimə qoysam, atamı öldürə bilərdim (məndə olan güclə bu heç də çətin deyildi). Anamı da xatirələrimdən silə bilərdim. Amma içimdəki genləri qopara bilməzdim. Bunu etmək istəsəm, gərək özümü özümdən qoparaydım. Üstəlik, yenə bir kəhanət var idi. Planlı bir şəkildə içimdə hardasa basdırılmışdı [10, s.23]”. Kafkanın atası Edip mifindəki öngörücülüynün eynisini öz oğlu üçün etmişdi. “Bir gün sən atanı öz əlinlə öldürəcəksən və gün gələcək, ananla birlikdə olacaqsan” [10, s.426]. Kafkanın beyninə həkk olunmuş bu batil inanca görə, dərin qorxu və narahatlıq keçirdiyi, bu səbəbdən də atasının şüuraltı şəkildə yaratdığı kəhanətin gerçəkləşməsinə mane olmağa çalışdığı aşkar görünür. Lakin şüuraltı istəklərini boğması və kəhanətdən qaçması mümkün olmur.

Səyahətinə çıxmazdan əvvəl Kafka içindəki xəyali xarakteri olan “Qarğa adlı gənc” 「カラスと呼ばれる少年」 (Karasu yobareru şonen) ilə danışır. Qarğa 「カラス」 (Karasu) taleyi bir qum fırtınasına bənzədir, bu fırtınadan xilas ola bilməyəcəyini və “ayağını birbaşa batırmağı, qum girməsin deyə gözlərini, qulaqlarını möhkəm yummağı və addım-addım fırtınadan keçməyi” təklif edir [10, s.10]. Fırtınadan qurtuluşun olmaması ilə taledən qaçışın mümkün olmadığına işarə edir. Daha sonra Qarğa adlı oğlan həmin qum fırtınasının təhlükələrindən bəhs edərək deyir: “Həm simvolik, həm də fiziki olsa belə, o şey insanın bədənini eyni zamanda minlərlə bıçaq kəsmiş kimi parçalaya bilər. Orada saysız-hesabsız insan qanı axıdılıb, təbii ki, sən də qanın töküləcək. İsti, qırmızı qanın. O qanla ovuclarını dolduracaqsan. O qan həm sənə, həm də başqalarının qanı olacaq” [10, s.12].

Kafka Tamura bir fərd olmaq üçün bu təcrübəni yaşamalıdır. Oğlan bu səyahətdə gözünü qum fırtınasından qorumaq istəsə də, Qarğa nə olursa olsun, həm özünün, həm də başqalarının qanı töküləcəyi barədə ona xəbərdarlıq edir. Freydin “qeyri-adi iradəsizlik” olaraq qeyd etdiyi, bu romanda səyahət mövzusu ətrafında işlənən hisslər, həqiqətən də, üzə çıxır. Uzaq diyarlara səyahət insanın özünü axtarmasının məcazi qarşılığıdır. Kafkanın evdən çıxıb səyahətə başlaması romanın əsas motividir və bununla onun qarşısını ala bilmədiyi iradəsiz qeyri-adilik başlayır. Bu səyahət həm fiziki, həm də mənəvi bir səyahətdir. Qəhrəmanın daxili aləmində bu səyahət vasitəsilə məsuliyyətlərdən qaçmaq və ya vəziyyəti qəbullanıb taleyə boyun əymək fikri üstünlük təşkil edir.

Romanda məsuliyyət tələb edən davranışların məhz yuxuda başladığı vurğulanır. Kafka, əslində, atasını öldürməsə də, bunu yuxusunda həqiqətən etdiyinə və atasının ölümündə bir növ günahkar olduğuna inandığı üçün özünü qınayır. Yeniyetmə təkliyə çəkildiyi dağ evindəki gizlin yuxularına görə də özünü sorğulamağa başlayır.

Kafka həsrət və reallaşmamış istəklər kimi şüuraltı arzularını yuxular vasitəsilə həyata keçirir. Qəzetdə atasının öldürüldüyünü oxuyub öyrənəndə o özünü günahkar hiss edir, çünki atasının ölüm tarixi ilə onun bir məbəddə qan içində oyandığı tarix eyni idi. Əslində, özü də Takamatsudan Tokioya gedib atasını öldürməsinin qeyri-mümkün olduğunu bilsə də, içindəki günahkarlıq hissini boğa bilmir. Bu günah hissi hüquqi cəhətdən sübuta yetirilməyən qeyri-real bir fərziyyə olsa da, Kafkanın özünü günahlandırmaqdan əl çəkə bilməməsi atasına qarşı nifrət və zorakılıq hisslərinin üzə çıxacağından qorxmasıdır.

Romanda yuxu fenomenindən simvolik olaraq istifadə olunur və beləliklə, Kafkanın basdırılmış istəkləri reallaşır, nisbətən də olsa, qadağalar pozulur. Yuxularda baş verən istəklər qeyri-şüuridir və “şüurlu istək başqa bir yerdən gücləndirilməyə məruz qalmadıqca, yuxu baş vermir. (...) Şüurlu istək yalnız özü kimi şüursuz bir istəyi oyada bildiyi və bu istəklə özünü gücləndirməyi bacardığı halda yuxu yaratmaq rolunu oynayır” [5, s.567]. Kafka Tamura xəyallarını sehrli bir stimül və basdırılmış Edip istəklərinin həyata keçirildiyi bir müstəvi kimi görür.

Zahid Sarıtorpağın “Qarğa marşrutu” romanında sarsıdıcı reallıq içərisindəki mistika

Zahid Sarıtorpağın 2017-ci ildə çap olunmuş ilk nəsr kitabına onun üç romanı daxildir ki, bunlardan ilk ikisi “Dərdin sarı çəpkəni” və “Kül” adlanır. Üçüncü roman ilə bu məqalənin tədqiqat obyektlərindən biri kimi verilən “Qarğa marşrutu”dur [11]. Bu romanda təsvir edilən dünya sanki qır qazanı kimi bir yerdir, reallıq insanı sarsacaq dərəcədə dərin, mistika isə qarğalarla dolu göy üzü qədər yüksəkdir. “Yaşının müdrik çağında qəfildən nəsrə keçən şairin romanlarındakı obrazlar da sanki bu dünyanın adamı deyillər; başqa bir dünyadan gəlib bu kainatı “sahmana salmaq” istəyən varlıqlardır. “Qarğa marşrutu” romanının qəhrəmanı Nihat kimi” [6].

“Qarğa marşrutu”nun oxucuda yaratdığı ilk təəssüratla romanı mütaliə etdikcə yaranan sonrakı təəssüratlar bir-birindən fərqlənir. Birinci baxışdan on yeddi yaşlı yeniyetmə oğlanın bir az özünüdərk, bir az üsyan niyyəti ilə yeni həyata atılması haqqında yazılmış hekayəyə oxşasa da, “Qarğa marşrutu” süjet xətti boyunca olduqca müəmmalı, mistik hadisələr yaşanan xalis magik realizm nümunəsi hesab edilir.

Romanın əvvəlində baş qəhrəman Nihad indiki həyatı, nə işlə məşğul olması haqqında məlumat verir. Onun əsas bəhs etmək istədiyi (və romanın da məğzini təşkil edən) mövzu isə illər öncə, yeniyetməlik vaxtında baş verən unudulmaz hadisədir. Doğma atası alkoqol aludəçiliyindən ölüb getmiş, anası isə çox qəddar bir kişi ilə ikinci dəfə ailə qurmuş Nihad günlərin bir günü qəti qərar verərək hərbi xidmətə gedənə qədər pul qazanmaq üçün paytaxta üz tutur.

Nihad obrazı qabarıq xarakterik xüsusiyyətləri olan bir yeniyetmədir. Çox uzunboylu olması və yaşlılarından daha böyük görünməsindən əlavə, onu digərlərindən fərqləndirən ən əsas məfhum nəhəng köpək dişləri və içindəki gizli qan hərisliyidir.

Hələ çox kiçik yaşda ikən bir gün məktəbdən gələn Nihad atasının evin qapısı önündə yığılıb qaldığını görür və həmişəki kimi, yenə də sərxoş olduğunu düşünərək onun üstündən adlayır, evə

keçib öz uşaq dünyasına qərq olur. Qəribəsi isə budur ki, sonralar Nihadın ölmüş atasının üstündən adlayıb keçdiyini eşidən qonşu qadın bir inanca əsasən uşağın köpək dişlərinin uzanacağını, davamlı qan içmək istəyəcəyini irəli sürür. Bu batil inanc, görünür, elə baş qəhrəmanın öz təşəbbüsləri nəticəsində də, nəhayət, bir reallığa bürünür. İçindəki əsəbi çıxarmaq, haqsızlığa qarşı üsyan etmək və ya sadəcə özünü qorumaq üçün instinktiv olaraq Nihadda baş qaldıran “dişləmək arzusu” bir neçə dəfədən sonra bir adətcarlığa çevrilir və sorduğu qan onun coşqun ruhunu rahatladan yeganə vasitə olur.

İrəliləyən səhifələrdə ortaya çıxır ki, Nihadın bu qəribəliyi doğulandan etibarən mövcud imiş. Uşaq dünyaya gələndən artıq onun iki köpək dişləri varmış və məhz qan içmək üçün günlərlə ağlayırmış. Qeyri-adi dişlərinə görə yaşadığı çətinliklər və anası tərəfindən ona təlqin edilmiş qana hərislik kəhanəti pul qazanmaq üçün çıxdığı yolda da onu izləyir. Paytaxta gələrkən bir qoca kişi dişləri ilə bağlı ona xəbərdarlıq edir, həmin dişlərin təcili çəkilməli olduğunu deyir və Nihadın bu halını “Nardan xatun” adlı nağıldakı divə oxşadır. Bu qəribə qoca kişi obrazı roman boyunca Nihaddan əl çəkmir və onun yaşadığı qəribəliklərin səbəbkarına (bir növ vasitəçisinə) çevrilir. Ən çətin situasiyalarda peyda olub, Nihadı insanların gözlərindən uzaq bir gölün kənarına apararaq özü suyun üzü ilə addımlayır, onu da suya girməyə səsləyir, xilasının qanda yox, suda olduğunu deyir.

Növbəti səhifələrdə aydın olur ki, Nihadın gözüne görünüb onu gölün içində girməyə çağıran nurani kişini ondan başqa da gözləyən var və bu şəxs yüksək vəzifəli, olduqca varlı, hamının tanıdığı biridir. Təsədüf deyil ki, Nihad gizləncə bu kişini həmin gölün yanında “Hardasan? Gəl çıx da!” deyərək hayqırıb yalvararkən görməsindən bir neçə gün sonra televiziya da o şəxsin ölüm xəbəri yayılır. Fikrimizcə, sözügedən nurani qocanı romanın baş qəhrəmanından savayı, belə bir yüksək təbəqənin zəngin nümayəndəsinin də yalvarışlarla səsləyib çağırması burada yaşından, işindən, cəmiyyətdə tutduğu mövqedən asılı olmayaraq, hamının çarəsiz, dərmanlız dərdlərə düşər ola biləcəyi mesajını ötürür.

Roman boyunca Nihadın gördüyü qəribə yuxular, baş verən ağlasığmaz hadisələr, öldüyü bilinən adamların canlı (və olduqca anlaşılmaz) vəziyyətdə yenidən görünməsi, yəni artıq mövcud olmayan insanların bu və ya digər şəkildə Nihadın qarşısına çıxaraq ısrarla ona göy üzünü göstərmələri, bundan əlavə, köpək dişlərinin bir-bir müxtəlif səbəblərlə sındırılması nəticəsində nəhayət onlardan qurtulan Nihadın getdikcə bu batil inancdan da canını qurtarması, bir sözlə, hər şey özündə gizli simvolik mənalar daşıyan məqamlardır.

“Sahildə Kafka” və “Qarğa marşrutu” romanlarının süjet xətti və obrazları arasındakı oxşar məqamlar

Hər iki romanda Qarğa simvolunun olması ən oxşar məqamlardan biridir. “Sahildə Kafka” romanında: “Köməyimə gələcək heç kimim yoxdur. Ən azından, indiyə qədər heç kim mənə öz kömək əlini uzatmayıb. Odur ki, öz gücümle ayaqüstə qalmaq məcburiyyətindəyəm. Buna görə də güclü olmalıyam. Dəstədən ayrılmış qarğalar kimi” deyən baş obrazın xəyali olaraq özünə ayrıca daxili xarakter yaratması və ona məhz Qarğa adını qoymasının səbəbi cəx dilində “Kafka” sözünün “Qarğa” olaraq tərcümə olunmasıdır [9, s.291]. “Qarğa marşrutu” romanında isə “Dünya leş iyi verir, ona görə qarğalar çoxalıb” sitatı xüsusilə diqqət cəlb edir [11].

Ədəbi tənqidçi Elnarə Qaragözova Zahid Sarıtorpağın yaradıcılığına həsr olunmuş məqaləsində quşların mistik nişanə kimi verilməsi haqqında bu cür yazır: “Ümumiyyətlə, quşlar qədim zamanlardan mifik-magik simvol kimi çıxış etmişdir. Hətta falabaxma növlərindən biri olan ornitomantiyada quşların hərəkətinə əsasən insanın gələcəyi, taleyi müəyyən edilirdi” [7, s.36].

Baş qəhrəmanın hər iki romanda yeniyetməlik çağındakı (Kafka Tamuranın 15, Nihadın isə 17 yaşı var) oğlan olması, onların hər ikisinin də müəyyən cavablar tapmaq, yeni həyata başlamaq və ən əsası, mövcud cansıxıcı vəziyyətə bir növ üsyan etmək məqsədilə evi tərk etməsi, hər ikisinin də uşaqlıq travmalarının olması və onların yarımçıq ailələrdə böyüməsi, doğrulduqları gündən etibarən

hər ikisinə də ağlasığmaz batil inanclara görə əzab verilməsi, psixoloji təzyiq göstərilməsi bu iki obrazın bir-birinə bənzəməsində rol oynayan əsas faktorlardandır.

Görünür, məhz ailədən gələn sevgisizliyə, diqqətsizliyə əsasən hər iki yeniyetmə oğlanın yaşca özlərindən çox böyük qadınlarla birlikdə ikən (Kafka Tamura Saeki xanımın, Nihad isə Sima xanımın yanında olanda) özlərini daha yaxşı hiss etmələri, məhz bu qadınlara emosional bağlılıq duymaları oxşar və labüddür.

Kafka Tamura ona təlqin edilmiş kəhanət nəticəsində atasının qətlini və batil inanclardan qaynaqlanan bir neçə başqa məsələni fəvqəltəbii bir üsulla həyata keçirmiş olur. Nihad isə doğulduğu andan etibarən qana həris olması kəhanətini getdikcə öz beynində inkişaf etdirir və nəticələri xoş olmayan hərəkətlərə yol verir. Hər ikisinin də xoşagəlməz və ağlasığmaz üsullarla belə olsa, bu batil inanclardan birdəfəlik azad olmaq üçün qətiyyətli addımlar atması, yeni həyata başlamağın yeganə yolunun bu kəhanətlərdən qurtulmaq olduğunu içdən-içə dərk etmələri onları eyniləşdirir.

Bu ədəbi analiz vasitəsilə belə nəticəyə gəlmək olar ki, sözügedən iki əsərin hər biri özünəməxsusluğu, həm yazıçının, həm də ümumilikdə aid olduğu cəmiyyətin xarakterik xüsusiyyətlərini daşması nöqteyi-nəzərindən olduqca maraqlıdır və magik realizm üslubunda yazılmış dəyərli nümunələrdir.

Şübhəsiz, hər əsərdə olduğu kimi, bu iki romanda da müəyyən çatışmayan, tamamlanmayan nüanslar vardır. Baş qəhrəmanlar ("Sahildə Kafka"da əlavə olaraq Nakata obrazı da) xarakterik özəlliklər cəhətdən incəliklə işlənilmişdir və onların təsviri oxuculara olduqca realistik təsir bağışlayır. Lakin digər obrazlar haqqında bu fikri rahatlıqla söyləmək mümkün deyildir. Məsələn, "Sahildə Kafka" romanının, əslində, olduqca vacib bir obrazı olan Sakura haqqında cəmi iki-üç epizodda, çox qısa və konkret məlumatlar alırıq. Onun sonrakı həyatı və ümumiyyətlə, Kafka Tamuranın, həqiqətən də, bacısı olub-olmaması haqqında isə oxucunun ağlında böyük bir narahatedici sual işarəsi yaranır. "Qarğa marşrutu"nda da eyni ədəbi iradə Sima adlı obraz barədə irəli sürə bilərik. Onun başına nə gəldiyi, müqəddəratının tam şəkildə necə olduğu oxucuya müəmmalı qalır.

Bu kimi neqativ görünən detalların özünün belə bir sirr pərdəsi yaratmaq funksiyası daşıya biləcəyini nəzərə alaraq, hər iki əsərin də öz ağlasığmaz sətiraltı mənaları, müxtəlif mistik hadisələri, anlaşılmaz yuxuları, gözlənilməz nəticələri ilə oxuculara magik-realist bir dünyanın qapılarını açdığını söyləyə bilərik.

Ədəbiyyat

1. Baik, J. Murakami Haruki and the historical memory of East Asia. *Inter-Asia Cultural Studies*, 2010, 11(1), 64-72.
2. Brockes, E. Haruki Murakami: 'I took a gamble and survived' // *The Guardian*, 14.oct.2011.
3. Depci, A. Murakami'nin Sahilde Kafka ve Kumandanı Öldürmek romanlarındaki Oedipus kompleksi ve tekinsizlik. *Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 2022, 24(3), 823-838.
4. Depci, A. ve Erkin H. C. Violation of Western Symbols in Murakami's Kafka on the Shore. *Jass Studies – The Journal of Academic Social Science Studies*, Number: 2019, 76, Autumn, p.419-429.
5. Freud, S. Rüyalərin yorumu, (Dilman Muradoğlu Çev.). – İstanbul: Say Yayınları, 2017.
6. Goh, K. Where to start with: Haruki Murakami / <https://www.theguardian.com/books/2023/jul/27/where-to-start-with-haruki-murakami> (27.07.2023).
7. Hacı, K. Qarğaların dünyası: Zahid Sarıtorpağın "Qarğa marşrutu" romanı haqqında qeydlər // *Kaspi*. 2017. 28-30 oktyabr, s.16.

8. Qaragözova, E. Zahid Sarıtorpağın mətnindən süzülənlər // Ulduz. 2020. №10, s.35-37.
9. Məmməd, Z. Sabah açılmasa...: Zahid Sarıtorpağın nəşri: ["Dərdin sarı çəpkəni" adlı kitabı haqqında] // Ədəbiyyat qəzeti. 2022. 29 yanvar, s.10-11.
10. Murakami, H. 'I want to open a window in their souls': Haruki Murakami on the power of writing simple / <https://www.theguardian.com/books/2022/nov/05/i-want-to-open-a-window-in-their-souls-haruki-murakami-on-the-power-of-writing-simply> (05.10.2022).
11. Murakami, H. Sahilde Kafka (Hüseyn Can Erkin, Çev.). – İstanbul: Doğan Kitap, 2011.
12. Murakami, H. 東京:新潮社 (Umebe no Kafuka). 東京:新潮社. –Tokyo: Shinchoosha, 2002.
13. Sarıtorpaq, Z. Dərdin sarı çəpkəni. Romanlar. – Bakı: Qanun, 2017, 360 s.